

ΕΝΟΤΗΤΑ 5. Η ΕΕ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ

Βασικά θέματα προς συζήτηση:

-
- Τι είναι η διεθνής περιφερειακή συνεργασία και ποια η εξέλιξη του φαινομένου;
 - Μορφές Περιφερειακών Οργανώσεων
 - Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι λόγοι για την εξάπλωση του φαινομένου;
 - Η ΕΕ ως παράγων διάδοσης του «περιφερισμού».
-

Τι είναι η διεθνής περιφερειακή συνεργασία και η ποια εξέλιξη του φαινομένου;

- Η περιφερειοποίηση ή περιφερισμός είναι δύσκολο να οριστεί ως έννοια καθώς πέρα από γεωγραφική εγγύτητα υποδηλώνει και μια αίσθηση συνεκτικότητας, στην οικονομία, την πολιτική, την οργάνωση και τον πολιτισμό (Cohn, 2009).
- Σχεδόν το ένα τρίτο των συμφωνιών για ζώνες ελεύθερου εμπορίου που είναι υπό διαπραγμάτευση είναι διαπεριφερειακές.
- Παράλληλα, ο ΠΟΕ τις περιλαμβάνει ως περιφερειακές εμπορικές συμφωνίες.

-
- Η ΕΕ έχει συνάψει συμφωνίες για την πραγμάτωση ελεύθερου εμπορίου με χώρες όπως η Χιλή, το Μεξικό, η Νότια Αφρική, χώρες της Μέσης Ανατολής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού.
 - Οι ΗΠΑ επίσης έχουν συνάψει εμπορικές συμφωνίες για την πραγματοποίηση ελεύθερου εμπορίου με τη Σιγκαπούρη, την Ιορδανία και το Ισραήλ.
 - Το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης αναπτύχθηκε παράλληλα με το φαινόμενο της περιφερειοποίησης.
-

-
- Η αυξανόμενη αλληλεξάρτηση στο διεθνές περιβάλλον δημιουργεί ζητήματα με παγκόσμια διάσταση και όχι περιφερειακή.
 - Η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, οι εμπορικοί πόλεμοι και οι χρηματοπιστωτικές κρίσεις είναι ζητήματα με παγκόσμια διάσταση.
 - Οι πολυμερείς θεσμοί όπως η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου έχουν τη δυνατότητα να αντιμετωπίσουν πιο αποτελεσματικά ζητήματα παγκόσμιου ενδιαφέροντος συγκριτικά με τους περιφερειακούς οργανισμούς.

-
- Η περιφερειοποίηση ως φαινόμενο όμως δείχνει να ενισχύεται τα τελευταία χρόνια σε διεθνές επίπεδο.
 - Οι περιφερειακοί οργανισμοί σε αρκετές περιπτώσεις φαίνεται να είναι πιο ευέλικτοι και να αντιδρούν πιο αποτελεσματικά.
 - Η περιφερειοποίηση ταυτόχρονα συμπληρώνει και συγκρούεται με την παγκοσμιοποίηση.

Τα κύματα περιφερειοποίησης

- Το φαινόμενο της περιφερειοποίησης χρονολογείται από τον 17^ο αιώνα με αρκετές προτάσεις περιφερειακής ολοκλήρωσης.
- Όμως, μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο η περιφερειακή ολοκλήρωση αναπτύσσεται με τη σύγχρονη μορφή της.

Το Πρώτο Κύμα Περιφερειοποίησης

- Η έναρξη του πρώτου κύματος περιφερειοποίησης χρονολογείται το 1960 με τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών και το σχηματισμό της Ευρωπαϊκής Κοινότητας το 1967.
- Το πρώτο κύμα περιφερειοποίησης εκτός Ευρώπης δε στέφτηκε με επιτυχία.
- Πραγματοποιήθηκαν αρκετές προσπάθειες για τη δημιουργία περιφερειακών ενώσεων στο Νότο αλλά προσέκρουαν σε πολιτικές προστατευτισμού ορισμένων κρατών.

Το Δεύτερο Κύμα Περιφερειοποίησης

- Ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του 1980 τόσο στην Ευρώπη όσο και σε περιοχές εκτός Ευρώπης και αποδείχθηκε πιο ανθεκτικό.
- Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα τη δεκαετία του 1980 ακλούθησε τόσο τη διαδικασία της εμβάθυνσης όσο και τη διαδικασία της διεύρυνσης.

-
- Οι ΗΠΑ άρχισαν να συμμετέχουν σε περιφερειακές εμπορικές συμφωνίες.
 - Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης στις αρχές της δεκαετίας του 1990 οδήγησε τα κράτη της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης στη διαμόρφωση δεσμών με την Ευρωπαϊκή Ένωση.
 - Η Ιαπωνία ακολούθησε έστω και πιο καθυστερημένα το κύμα περιφερειοποίησης με την υπογραφή της Συμφωνίας Ελεύθερων Συναλλαγών το 2002 με τη Σιγκαπούρη.
-

-
- Στις χώρες του Νότου πραγματοποιήθηκε αναβίωση αρκετών εμπορικών συμφωνιών.
 - Το 30% με 40% των περιφερειακών εμπορικών συμφωνιών που έχουν ισχύ σήμερα είναι ανάμεσα σε λιγότερο αναπτυγμένες χώρες.
 - Το πρόβλημα των εμπορικών συμφωνιών ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι ότι αποτελούν περισσότερο διακηρύξεις προθέσεων παρά οδηγούν σε άμεση εμπορική φιλελευθεροποίηση.
-

- Οι σύλλογοι και τα fora οικονομικής συνεργασίας
- Βασικός σκοπός: η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ χωρών που ανήκουν σε μια ευρύτερη γεωγραφική ζώνη.

- Κύριοι τομείς συνεργασίας:

- Μακροοικονομία
 - Εμπόριο
 - Επενδύσεις
 - Ενδυνάμωση ανταγωνισμού
 - Περιβάλλον
-
- Ενδεικτικοί περιφερειακοί οργανισμοί: (ΟΟΣΑ, APEC – Asian Pacific Economic Cooperation).
-

-
- Οι προτιμησιακές συμφωνίες χωρίς αμοιβαίο χαρακτήρα.
 - Βασικός σκοπός: η μονομερής παραχώρηση πλεονεκτημάτων σε εξαγωγικές χώρες δίχως την απαίτηση αμοιβαιότητας από αυτές τις χώρες.
 - Ενδεικτικές περιφερειακές οργανώσεις: το άνοιγμα των αγορών της ΕΕ στα προϊόντα των χωρών της ΑΚΕ και των μεσογειακών χωρών.

- Οι ζώνες ελεύθερων συναλλαγών

- Βασικός σκοπός: οι αμοιβαίες μειώσεις δασμών και κατάργηση εμποδίων στις εμπορικές συναλλαγές μεταξύ των χωρών μελών των ζωνών αυτών.
- Στα πλαίσια των ζωνών ελεύθερων συναλλαγών οι χώρες διατηρούν το δικαίωμα εφαρμογής ανεξάρτητης εξωτερικής εμπορικής πολιτικής αναφορικά με τις εισαγωγές από τρίτες χώρες.

-
- Ενδεικτικοί περιφερειακοί οργανισμοί:
 - NAFTA – North American Free Trade Area (Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών ανάμεσα σε ΗΠΑ, Καναδά και Μεξικό)
 - ASEAN – Ζώνη οικονομικής και εμπορικής συνεργασίας της Νοτιοανατολικής Ασίας.

■ Τελωνειακές ενώσεις

- Βασικός σκοπός: αποτελούν ζώνες ελεύθερων συναλλαγών με τη διαφορά όμως ότι έχουν την υποχρέωση οι χώρες που συμμετέχουν σ' αυτές να εφαρμόζουν κοινό εξωτερικό δασμολόγιο και να κατανέμουν μεταξύ τους πόρους από εισαγωγικούς δασμούς.
- Ενδεικτικοί περιφερειακοί οργανισμοί: ΕΕ, Η Ομάδα των Άνδεων (Βολιβία, Κολομβία, Ισημερινός, Βενεζουέλα και Περού), MERCOSUR (Τελωνειακή Ένωση μεταξύ Βραζιλίας, Αργεντινής, Παραγουάης και Ουρουγουάης) και η SADC (Southern African Development Community)

- Η κοινή αγορά

- Βασικός σκοπός: αποτελεί επί της ουσίας τελωνειακή ένωση με τη διαφορά όμως ότι δεν αφορά μόνο προϊόντα αλλά και συντελεστές παραγωγής.
- Ενδεικτικοί περιφερειακοί οργανισμοί: Η Συνθήκης της Ρώμης κι η Ενιαία Πράξη στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελούν το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα κοινής αγοράς.

-
- Αξίζει να σημειωθεί ότι αναμένεται από αρκετούς οικονομικούς αναλυτές να εξελιχτεί σε κοινή αγορά η MERCOSUR.
 - Στα πλαίσια της NAFTA πέρα από την ελεύθερη διακίνηση προϊόντων επιτρέπεται η ελεύθερη κίνηση κεφαλαίων αλλά όχι για παράδειγμα η διακίνηση του παραγωγικού συντελεστή εργασία γι' αυτό δεν εντάσσεται στην κοινή αγορά.

- Οι οικονομικές και νομισματικές ενώσεις

- Βασικός σκοπός: Αποτελούν τελωνειακές ενώσεις, όμως η συνεργασία αφορά και ζητήματα μακροοικονομικών και νομισματικών πολιτικών ή ακόμη και την καθιέρωση ενός κοινού νομίσματος.

-
- Ενδεικτικοί περιφερειακοί οργανισμοί: Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η Οικονομική και Νομισματική Ένωση της ΕΕ. Στην περίπτωση της ΟΝΕ έχουν καθοριστεί σταθερές ισοτιμίες ανάμεσα στα νομίσματα των κρατών μελών της ΟΝΕ και έχει καθιερωθεί ένα κοινό νόμισμα (ευρώ).
 - Παράλληλα, η νομισματική πολιτική ασκείται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα που αποτελεί ανεξάρτητη αρχή.

■ Πολιτικές Ενώσεις

- Βασικός σκοπός: Η ανάπτυξη συνεργασίας σε ζητήματα αμυντικής και εξωτερικής πολιτικής.
- Ενδεικτικός περιφερειακός οργανισμός: Η Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας της ΕΕ.

Ποιοι είναι οι σημαντικότεροι λόγοι για την εξάπλωση του φαινομένου;

- Η άνοδος του περιφερισμού επιδέχεται διαφορετικών ερμηνειών από τις τρεις σχολές σκέψης της διεθνούς πολιτικής οικονομίας.
- Παρόλα αυτά και οι τρεις σχολές σκέψης συμφωνούν ότι η περιφερειοποίηση αποτελεί ένα δυναμικό φαινόμενο που θα καθορίσει το διεθνές περιβάλλον στο άμεσο μέλλον.

Η ερμηνευτική προσέγγιση των Ρεαλιστών

- Η ανάπτυξη της δυτικοευρωπαϊκής ολοκλήρωσης κατά το πρώτο κύμα αποτέλεσε απάντηση στην αλλαγή των σχέσεων ασφαλείας και ισχύος.
- Η ανάδυση των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης μεταπολεμικά ώθησαν την Ευρώπη σε μια πιο στενή συνεργασία.

-
- Οι ρεαλιστές ερμηνεύουν επίσης, και το δεύτερο κύμα περιφερειοποίησης ως συνέπεια των αλλαγών σε ζητήματα στρατηγικής και οικονομικής ισχύος.
 - Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και η αποδυνάμωση των ΗΠΑ ως παγκόσμια οικονομική ηγέτιδα δύναμη στη δεκαετία του 1990 αποτέλεσαν καταλυτικό ρόλο για την άνοδο του περιφερισμού.

Η Φιλελεύθερη ερμηνευτική προσέγγιση

- Το πρώτο κύμα περιφερισμού για τους φιλελεύθερους ερμηνεύεται ως ανάγκη δημιουργίας παγκόσμιων θεσμών μεταπολεμικά, λόγω της ανάδυσης μιας φιλελεύθερης οικονομικής τάξης πραγμάτων.
- Στο δεύτερο κύμα φιλελευθεροποίησης παρατηρείται η ενίσχυση της αλληλεξάρτησης στο διεθνές οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον.

- Η αυξημένη αλληλεξάρτηση για τους φιλελεύθερους ήταν συνέπεια της παγκόσμιας ανάπτυξης.
- Η προώθηση των εξαγωγών και η προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων ώθησαν στη δημιουργία περιφερειακών ενώσεων.
- Οι περιφερειακές ενώσεις ωθησαν περαιτέρω την παγκόσμια ανάπτυξη καθώς οι πολυμερείς διαπραγματεύσεις ήταν χρονοβόρες και αρκετές φορές αναποτελεσματικές.

Η προσέγγιση των Ιστορικών Δομιστών.

- Το διεθνικό κεφάλαιο και οι πολυεθνικές επιχειρήσεις αποτέλεσαν τους καταλύτες για την ανάδυση του περιφερισμού σύμφωνα με τους ιστορικούς δομιστές κατά το δεύτερο κύμα περιφερειοποίησης.
- Οι ιστορικοί δομιστές ερμηνεύουν αυτήν την εξέλιξη αρνητικά.

- Οι εμπορικές συμφωνίες έδωσαν τη δυνατότητα στις πολυεθνικές επιχειρήσεις να εγκατασταθούν σε κράτη με χαμηλότερο κόστος παραγωγής και χαμηλότερη φορολογία.
- Ως συνέπεια, το διεθνικό κεφάλαιο ευνοήθηκε από αυτή την εξέλιξη ενώ αντίθετα η εγχώρια παραγωγή και εργασία των πιο αδύναμων χώρων ζημιώθηκε.
- Η άνοδος της περιφεριοποίησης ερμηνεύεται και ως την πρόθεση των ισχυρών κρατών να εδραιώσουν περιφεριακή ηγεμονία.

Η ΕΕ ως παράγων διάδοσης του «περιφερισμού».

- Η περιφερειακή ολοκλήρωση μεταπολεμικά έλαβε χώρα κυρίως στην Ευρώπη.
- Από το 1948 έως το 1994 τα ευρωπαϊκά κράτη ήταν εταίροι σε 76 από τις 109 περιφερειακές συνεργασίες.
- Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) που σχηματίστηκε το 1971 από έξι ευρωπαϊκά κράτη (Βέλγιο, Δυτική Γερμανία, Ιταλία, Γαλλία, Ολλανδία και Λουξεμβούργο) αποτέλεσε το πρώτο βήμα για τη δημιουργία της σύγχρονης ΕΕ.

-
- Το 1957 σχηματίστηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (Euratom) και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα.
 - Το 1960 σχηματίστηκε η Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών ως απάντηση στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα από επτά ευρωπαϊκά κράτη (Βρετανία, Δανία, Νορβηγία, Σουηδία, Πορτογαλία, Αυστρία και Ελβετία).
 - Σταδιακά η Ευρωπαϊκή Κοινότητα υποδεχόταν ως μέλη της κράτη που αρχικά συμμετείχαν στην Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών.
-

-
- Το 1993 η Ευρωπαϊκή Κοινότητα μετονομάζεται σε Ευρωπαϊκή Ένωση.
 - Η κοινότητα πλέον επεκτείνεται και σε ζητήματα πέρα από το εμπόριο και την οικονομία.
 - Ενδυναμώνεται η διαδικασία εμβάθυνσης εντός της ΕΕ.

Η Εμβάθυνση της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης

- Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα ξεκίνησε με αρκετό ενθουσιασμό.
- Η διαδικασία ολοκλήρωσης καθυστέρησε στις δεκαετίες του 1960 και του 1970 εξαιτίας οικονομικών και πολιτικών γεγονότων.
- Στη δεκαετία του 1980 σχεδιάζονται και υλοποιούνται πολιτικές που επιδρούν θετικά στον περιορισμό του ελλείμματος ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας συγκριτικά με τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία.

- Η Συνθήκη του Μάαστριχτ πέρα από τη θέσπιση συνεργασίας σε νομισματικά θέματα θέτει και νέες διαστάσεις.
- Η Συνθήκη θέτει ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας.
- Ο σχηματισμός όμως της ΟΝΕ αποτέλεσε τον πιο επιτυχημένο στόχο της Συνθήκης.

Η Διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- Η ΕΕ επεκτάθηκε από 6 κράτη μέλη σε 27 (Πίνακας 1).
- Η διεύρυνση της ΕΕ πραγματοποιήθηκε παράλληλα με την ανάπτυξη δεσμών με χώρες του Ειρηνικού, της Αφρικής, της Καραϊβικής και άλλες λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες.
- Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης αποτέλεσε τον καταλύτη για τη διεύρυνση της ΕΕ προς τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Πίνακας 1. Ημερομηνίες προσχώρησης κρατών μελών της ΕΕ

1952	Βέλγιο, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Κάτω Χώρες, Λουξεμβούργο
1973	Δανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία
1981	Ελλάδα
1986	Ισπανία, Πορτογαλία
1995	Αυστρία, Σουηδία, Φιλανδία
2004	Εσθονία, Κύπρος, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα, Ουγγαρία, Πολωνία, Σλοβακία, Σλοβενία, Τσεχική Δημοκρατία
2007	Βουλγαρία, Ρουμανία

Πηγή: (Ευρωπαϊκή Ένωση, 2010)

-
- Η ένταξη των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης στην ΕΕ το Μάιο του 2004 ήταν η σημαντικότερη αναφορικά με το εύρος της διεύρυνσης.
 - Όμως η ένταξη των χωρών της ΚΑΕ πρόσθεσε μόλις 9.1% στο ΑΕΠ της ΕΕ.
 - Το 2007 εντάχθηκαν στην ΕΕ η Βουλγαρία και η Ρουμανία.
 - Οι έντονες εισοδηματικές ανισότητες που ισχύουν στο εσωτερικό της ΕΕ αποτελούν τροχοπέδη για την εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.
-

-
- Συμπερασματικά, η ΕΕ αποτελεί σε παγκόσμιο επίπεδο το πιο επιτυχημένο παράδειγμα περιφερειοποίησης.
 - Η ΕΕ παράλληλα έχει αναπτύξει περιφερειακή συνεργασία με αρκετά αναπτυσσόμενα κράτη.
 - Αποτελεί για τις αναπτυσσόμενες χώρες παράδειγμα περιφερειακής ολοκλήρωσης που επιχειρούν να μιμηθούν.